

LANGS LANGE LIJNEN:

Van het Westeinde naar Loosduinen

Loosduinseweg 725 (foto Elsbeth van Hijckama Vlieg)

Voor de vierde aflevering van de serie Langs Lange Lijnen nemen wij u mee naar de historische verbinding tussen de binnenstad en het Westland. Het was een van de eerste wegen de stad uit, zoals gebruikelijk aangelegd op een hoge duinrug. Wij zien hem al op kaartbeeld van 1370. Het oorspronkelijke tracé verbond de verschillende kernen. Die kernen zijn nu aaneengegroeid tot een gevarieerd kralensnoer. Maar de lange lijn bleef herkenbaar.

De afstand die werd overbrugd is terug te zien in de wisselende naamgeving. Na het Westeinde, dat ophoudt bij de Lijnbaan, volgen de Loosduinseweg en de Oude Haagweg tot aan de Loosduinse Hoofdstraat. Eigenlijk is de Monsterseweg hiervan nog de voortzetting, maar door de ontwikkeling van de woonwijk Kraaijestein werd de rechte lijn hier onderbroken. Van de naastgelegen Loosduinsevaart bleef slechts een klein deel bewaard.

Vanaf het Westeinde naar de Westsingelgracht

Wij beginnen deze beschrijving daar, waar bij de Oude of Sint Jacobskerk, de Riviermarkt op de Torenstraat uitkomt. Daar vinden we het Westeinde, een van de oudste straten van Den Haag. De fijnmazigheid van de bebouwing geeft niet de indruk dat het hier om een uitvalsweg gaat, maar dat was het ooit wel. De straat voerde vroeger naar een ophaalbrug over de Westsingelgracht, waar aan weerszijden een korenmolen stond. Vandaar de naam van de kade die hier langs het water loopt: 'Bij de Westermolens'. Hoewel de moderne tijd ook hier merkbaar het straatbeeld heeft veranderd, staan aan het Westeinde nog een aantal interessante oude gebouwen. Het Sint Vincentius stadsklooster bijvoorbeeld, dat uit de 19^e eeuw stamt. De Vincentiusvereniging op nummer 165 verleent al sinds 1846 geestelijke en maatschappelijke hulp. Hier zit ook het 'Theater in de Steeg',

met ruimte voor zo'n 80 bezoekers, voor toneel-, cabaret- en muziekvoorstellingen, en allerlei sociaal-culturele bijeenkomsten. Een aantal Nederlandse theaterberoemdheden deed bij voorkeur hier hun try-out.

Een ander bijzonder pand in deze straat is het neoclassicistische Spaansche Hof, gebouwd in 1469. Ooit werd het bewoond door Johan de Witt en was het de residentie van Spaanse en Britse ambassadeurs. Later was dit het onderkomen van veilinghuis Glerum, vanaf 1998 opgevolgd door een partycentrum. Achter het 17^e-eeuwse poortje vinden we aan de binnenplaats de Teresia van Avilakerk uit 1841, waar 's zondags nog steeds een eucharistieviering wordt gehouden, tegenwoordig van de Poolse gemeenschap. Ertegenover aan het Westeinde staat het zogenoemde 'Burgerweeshuis en Fundatie van Renswoude'. Hier werd in 1564 de Burgerweeshuis-school opgericht. Uit een nalatenschap kwam daar in 1754 de Fundatie van Renswoude bij, bedoeld om begaafde arme wezen te onderwijzen. De school en de fundatie gingen in 1820 samen en werden later ook opengesteld voor niet-wezen. Het Burgerweeshuis is intussen omgebouwd tot appartementen. Ook de panden met de nummers 40 en 42 zijn interessant. Hier zat in de 17^e eeuw de Gemeentelijke Kredietbank, die toen nog de Stadsbank van Lening (Lommerd) heette. Het zijn rijksmonumenten, waarvan sommige delen nog afkomstig zijn van het voormalige Sint Barbaraconvent uit 1480. Den Haag kent maar weinig gebouwen die nog ouder zijn.

De Loosduinseweg tot aan de dorpskern

Over het water van de Westsingelgracht gaat de lijn verder; rechts als Loosduinseweg, links als Loosduinsekade. Waar nu in het midden de trambaan is, liep vroeger een vaart. Na de kruising met de Valkenboslaan is het water van de vaart weer te zien, daar waar aan de overkant de Valkenboskerk staat,

in 2018 gered van de sloop na protest van de buurt. Na de Kamperfoeliestraat, op de vroegere grens met de gemeente Loosduinen, wordt de weg de Oude Haagweg, om vervolgens bij de kruising met de Thorbeckelaan niet langer de Loosduinsevaart aan haar zijde te hebben. Bij de Kom Loosduinen gaat de weg op in de Loosduinse Hoofdstraat.

Zoals ook elders groeide de stad stapsgewijs langs de uitgaande wegen. Behalve een verbinding vormde de lijn ook een scheidslijn tussen de aanpalende buurten, zoals het Regentessekwartier, Transvaal, het Valkenboskwartier, Rustenburg-Oostbroek, de Vruchtenbuurt, Leyenburg, Waldeck en Loosduinen. De weg raakt ze allemaal aan, we volgen hem tot aan het kruispunt met de Lisztstraat waar de Loosduinse Hoofdstraat begint. Daar vormt de lange lijn een knik en splitst zich in de ontsluitingswegen van Kom Loosduinen en Kraayenstein. Op dat punt zien we de Onze Lieve Vrouw Hemelvaartkerk, een rooms-katholieke kerk in neogotische stijl uit 1880. Het is een imposant gebouw met een hoge toren, die sterk afsteekt tegen de rand van de oude dorpskern van Loosduinen. Interessante elementen zijn de kruiswegstaties, de beschilderingen en de gebrandschilderde ramen, maar ook het Maarschalkerweerdorgel is het noemen waard. Behalve kerkdiensten vinden er ook concerten plaats.

Terug naar de stad

Vanaf hier keren we terug naar de stad en volgen de Oude Haagweg, die tot 1967 nog Haagweg heette. Vanaf 1645 was dit, samen met de Loosduinseweg en de Loosduinsevaart, de belangrijkste transportroute waarlangs groenten en fruit op de markt in Den Haag kwamen. In 1693 werd de weg in opdracht van stadhouder Willem III verhard. 'Tot commoditeyt van een yder ende cieraet voor de stad.' In 1882 kwam er een tramverbinding. Die werd in 1928 opgeheven, maar sinds 1983 rijdt er toch weer een tram, op vrijwel dezelfde route, HTM lijn 2.

Vanaf hier doorkruist de weg voormalig tuinbouwgebied. Wat daarvan nu nog vanaf de weg te zien is, is de oude lintbebouwing. Daarachter is onder andere de sociaalhistorisch waardevolle Tuinenbuurt gelegen, met arbeiderswoningen in neorenaissancestijl uit het begin van de 20^e eeuw. Direct daarnaast treffen we de prachtige groene omgeving aan van de buitenplaats en het huis Rosenburg uit 1775, al vanaf 1895 omgevormd tot tehuis voor zwakzinnigen en geesteszieken. Nu is het in beheer bij de stichting Parnassia, die op het terrein een groot aantal psychiatrische instellingen beheert en ingrijpende bouwplannen heeft. Wat verderop, op nummer 725, bevindt zich nog een ander monumentaal gebouw. Het valt op omdat het afwijkt van de naastgelegen daglonerswoningen uit de tuinbouwtijd. Het is een vrijstaande, voorname tuinderswoning uit 1907 met een

gevel in art-nouveaustijl en een voortuin achter een smeedijzeren hek. Vlak daarachter vinden we de begraafplaatsen Oud- en Nieuw Eik en Duinen. De historie hiervan gaat terug tot 1247, toen Graaf Willem II van Holland er een kapel liet bouwen ter nagedachtenis aan zijn vader graaf Floris IV. Er omheen ontwikkelde zich een gehucht, genaamd Eiken-duinen. De kapel werd in 1581 gesloopt, maar een deel van de toren en de gevel bleef staan. Ook de fundamenten zijn her en der nog zichtbaar. De grond er omheen werd in de 17^e eeuw weer in gebruik genomen als begraafplaats en eind 19^e eeuw uitgebreid met Nieuw Eik en Duinen.

Dan komt de weg voorbij het Valkenboskwartier, waar de naam overgaat in Loosduinseweg en zijn we weer terug bij het punt waar deze lange lijn begon, bij het Westeinde en het ziekenhuis dat naar deze oude straat is vernoemd. Het kwam er als onderdeel van de stadsvernieuwing in de jaren 70 van de vorige eeuw. Qua verbindingen op een gunstige locatie voor zo een belangrijke regionale voorziening: centraal in de stad, op een knooppunt van ontsluitingswegen en van vele kanten bereikbaar. In een rechte lijn zelfs vanuit Loosduinen en het Westland.

Elsbeth van Hijlckama Vlieg

Werkgroep Stadsbeeld en Stadsgroen

stadsbeeldenstadsgroen@vriendenvandenhaag.nl

Het Spaansche Hof aan het Westeinde (foto Wikipedia)